

Vlaanderen
is ondernemen

Speerpuntcluster

HANDLEIDING VERSIE JUNI 2026

INHOUDSTAFEL

1	Algemeen kader -----	3
1.1	<i>Situering</i> -----	3
1.2	<i>Doelstellingen clusterbeleid</i> -----	3
1.3	<i>Doelgroep van het Vlaams clusterbeleid</i> -----	4
1.4	<i>Kenmerken van Vlaamse clusters</i> -----	5
2	Steun aan speerpuntclusters-----	8
2.1	<i>Steunbare activiteiten</i> -----	8
2.2	<i>Modaliteiten</i> -----	9
2.3	<i>Duur, omvang, begroting, subsidie en cofinanciering</i> -----	10
2.4	<i>Rol van het clusterteam</i> -----	13
2.5	<i>Verloop van de projectaanvraag</i> -----	13
2.6	<i>Uitvoering en opvolging</i> -----	17
3	Activiteiten in de Speerpuntcluster-----	21
3.1	<i>Gereserveerde projectmiddelen</i> -----	22
3.2	<i>Gereserveerd budget voor alle clusterinitiatieven samen (intercluster)</i> -----	22
4	Ondersteunende rol door de overheid -----	22
	BIJLAGE 1: Rol van de kennisinstellingen-----	24
	BIJLAGE 2: Invulling van het Strategisch belang voor Vlaanderen en de noodzaak van een speerpuntcluster -----	25

1 ALGEMEEN KADER

1.1 Situering

Deze handleiding is bestemd voor aanvragers van steun voor een speerpuntcluster, vanaf 1/1/2026. Dit projecttype kadert binnen het Vlaamse clusterbeleid¹ en is gericht op **consortia van ondernemingen**, eventueel aangevuld met andere voor het netwerk relevante actoren, die via clusterwerking samen **gezamenlijke uitdagingen aanpakken** om bij te dragen aan de Vlaamse Competitiviteits- en Productiviteitsagenda².

Speerpuntclusters zijn actief binnen een **strategisch belangrijk domein** voor Vlaanderen.

De goedkeuring van een speerpuntclusterinitiatief houdt in dat een clusterorganisatie subsidies ontvangt voor het beheer en de coördinatie van de cluster en dat in een clusterpact projectmiddelen en/of niet-financiële engagementen door betrokken overheden kunnen worden opgenomen.

1.2 Doelstellingen clusterbeleid

Het Vlaamse clusterbeleid, gestart in 2016, stimuleert **samenwerking tussen ondernemingen om onbenut economisch potentieel te ontsluiten en de concurrentiepositie van ondernemingen in Vlaanderen te versterken**. Clusters werken aan innovatie binnen hun vakgebied en leveren zo bijdragen aan economische en maatschappelijke uitdagingen en aan transities.

Clusterwerking bevordert actieve, duurzame samenwerking tussen ondernemingen om hun concurrentievermogen te vergroten. Dit kan door gezamenlijke innovatie, kennisdeling, markttoegang, versnelde vermarkting, opleiding of het vormen van nieuwe waardeketens.

Clusterwerking moet leiden tot impact bij ondernemingen zoals duurzame verhoging van de concurrentiekracht of maatschappelijke meerwaarde voor Vlaanderen, bijvoorbeeld via investeringen, jobcreatie, exportgroei, hogere omzet, lagere kosten, hogere productiviteit of bijdragen aan klimaattransitie, digitalisering, gezondheidszorg,

In 2025 werd een hervorming van het clusterbeleid doorgevoerd (cfr [Mededeling VR 4 juli 2025](#)³). Deze hervorming omvat de verderzetting van het clusterbeleid, zoals sedert 2016 operationeel, met de toevoeging van een aantal aandachtspunten. Het gaat hierbij om:

- *Betere afstemming met PMV, meer internationalisering (onder andere structurele samenwerking met FIT), meer ruimte voor pioniers en kmo's, meer samenwerking tussen de speerpuntclusters onderling en het optimaliseren van de Europese hefboomwerking. We verhogen daarnaast de impact op maatschappelijke uitdagingen en productiviteitsgroei.*

In de mededeling werden 6 actielijnen gedefinieerd:

¹ <https://www.vlaio.be/nl/clusterorganisaties/het-clusterbeleid/het-vlaamse-clusterbeleid>

² <https://www.ewi-vlaanderen.be/nieuws/vlaamse-productiviteits-en-competitiviteitsagenda-vlaamse-versnelling>

³ [Mededeling aan de Vlaamse Regering hervorming clusterbeleid](#)

- Bedrijfsgerichte werking met aandacht voor pioniers en kmo's – met pioniers worden startende bedrijven, scale-ups en andere bedrijven bedoeld die vernieuwende producten, diensten of processen ontwikkelen of ermee aan de slag gaan;
- Meer missiegericht: verhoogde impact op maatschappelijke en economische uitdagingen en productiviteitsgroei;
- Samenwerking tussen speerpuntclusters;
- Speerpuntclusters als neutrale actor en facilitator in het Vlaamse ecosysteem (innovatie en ondernemerschap, inclusief kapitaalverschaffers waaronder PMV);
- Internationale link (i.s.m. FIT) en hefboom op Europese middelen;
- Ondersteuning nieuwe waardeketens, als heroriëntering binnen bestaande speerpuntclusterwerking of als nieuw op te starten initiatief in een domein dat niet aan bod komt bij de huidige speerpuntclusters (Innovatieve Bedrijfsnetwerken of IBN's).

1.3 Doelgroep van het Vlaams clusterbeleid

Met het clusterbeleid streeft Vlaanderen naar sterke, onderneming-gedreven clusters die nieuwe samenwerkingsverbanden tot stand brengen, bestaande samenwerkingsverbanden tussen ondernemingen verder kunnen versterken, dan wel drempels voor samenwerking wegwerken.

De primaire doelgroep voor het clusterbeleid zijn Vlaamse innovatieve ondernemingen met internationale ambities die openstaan voor samenwerking met bedrijven en kenniscentra. Deze ondernemingen nemen het voortouw in clusterwerking en betrekken alle relevante partijen uit hun netwerk voor de realisatie van hun individuele bedrijfsdoelstellingen en om bij te dragen aan de competitiviteitsverhoging bij een grote groep Vlaamse ondernemingen. Clusters streven ernaar steeds meer bedrijven te mobiliseren en organiseren initiatieven om ook minder of niet-innovatieve groeigerichte ondernemingen en kmo's te laten aansluiten.

In het vernieuwde clusterbeleid wordt meer aandacht voor pioniers en kmo's gevraagd. Met pioniers worden start-ups, scale-ups en andere ambitieuze groeibedrijven bedoeld die:

- producten, diensten, (productie)processen ontwikkelen die nieuw zijn voor hun markt;
- als eerste een technologie of wetenschappelijk inzicht toepassen in hun markt;
- als eerste een nieuw businessmodel toepassen binnen hun markt.

Naast de ondernemingen kunnen andere relevante organisaties zoals kennisinstellingen, onderzoeksorganisaties, industrie- of bedrijfsorganisaties, kapitaalverschaffers, incubatoren, ondernemersvormingsinitiatieven en ook de overheid een belangrijk rol in de cluster opnemen. De deelname van deze andere actoren dient steeds bekeken te worden vanuit hun mogelijke bijdrage aan de doelstellingen van de cluster.

1.4 Kenmerken van Vlaamse clusters

Het Vlaamse clusterbeleid maakt een onderscheid tussen twee soorten clusters. De nadruk binnen het beleid ligt op een beperkt aantal speerpuntclusters⁴ gekoppeld aan **strategische domeinen** voor Vlaanderen. Daarnaast bieden Innovatieve BedrijfsNetwerken (IBN's) ruimte aan een gering aantal aanvullende clusterinitiatieven, die aansluiten bij beleidsprioriteiten.

Ongeacht het type, de schaal, het ambitieniveau en de tijdshorizon van de initiatieven zijn volgende kenmerken belangrijk voor de door het Vlaamse clusterbeleid beoogde clusters:

- Actieve betrokkenheid en sturing door de ondernemingen, met aandacht voor start-ups en kmo's;
- Actieve en duurzame samenwerking als rode draad door de werking van de cluster, alsook samenwerking tussen de clusters;
- Gedragen visie en actieplan (roadmap) op maat van en opgesteld in samenspraak met de clusterleden;
- Missiegericht met verhoogde impact op maatschappelijke en economische uitdagingen, en productiviteitsgroei;
- Clusters streven concrete resultaten na op korte termijn en middellange termijn bij de doelgroepbedrijven door de koppeling te maken tussen enerzijds kennisopbouw en anderzijds het vermarkten en implementeren van nieuwe kennis;
- Performante clusterorganisatie die optreedt als facilitator en vertegenwoordiger van de clusterleden;
- Clusters en betrokken ondernemingen hebben een internationale oriëntatie.

1.4.1 Kenmerken van speerpuntclusters

Specifiek voor de speerpuntclusters geldt dat ze, voor een **voor Vlaanderen strategisch domein**, in een samenwerkingsverband tussen ondernemingen, kennisinstellingen en overheid een **ambitieuze langetermijnvisie en bijhorende langetermijnstrategie** ontwikkelen. Op basis van deze langetermijnvisie wordt een **competitiviteitsprogramma** opgebouwd dat een antwoord biedt op maatschappelijke en economische uitdagingen, productiviteitsgroei beoogt en aansluit bij beleidsprioriteiten. Het competitiviteitsprogramma wordt verder geconcretiseerd in een aantal **roadmaps**, afgestemd op de noden en ambities van de clusterleden, met concrete doelstellingen, en die bij elke tussentijdse evaluatie geactualiseerd worden.

Clusterorganisaties hebben voor de realisatie van het competitiviteitsprogramma van de ondernemingen, kennisinstellingen en andere betrokken actoren een sterk **mandaat om de roadmaps uit te werken en activiteiten langsheen het innovatiespectrum** te definiëren, organiseren en op te volgen. Het genereren van **actieve samenwerkingsinitiatieven** tussen de ondernemingen onderling en tussen ondernemingen en andere actoren (kennisinstellingen, industrie- en bedrijfsorganisaties, ...), en **met valorisatiepotentieel**, vormen een belangrijk deel van de speerpuntclusterwerking.

Een speerpuntcluster dient bij het uitvoeren van het competitiviteitsprogramma diverse rollen op te nemen.

⁴ <https://www.vlaio.be/nl/clusterorganisaties/het-clusterbeleid/speerpuntclusters>

De **eerste rol** bestaat erin dat een speerpuntcluster (en de clusterorganisatie die optreedt als facilitator) in het Vlaams innovatiesysteem als **centrale, neutrale actor of spil** voor het strategisch domein fungeert en door alle betrokkenen in die hoedanigheid erkend wordt. Het bestuursorgaan van de speerpuntcluster waakt mee over deze rol. Dit betekent enerzijds dat de speerpuntcluster dient op te treden voor een zo groot mogelijke groep ondernemingen in het domein en dat anderzijds alle relevante actoren in het domein bij de speerpuntcluster betrokken worden. Het is cruciaal dat met de betrokken actoren de nodige formele afspraken voor onderlinge samenwerking, communicatie en overleg binnen het strategisch domein worden gemaakt. Het gaat over actoren zoals kennisinstellingen, federaties, incubatoren, kapitaalverstrekkers, (beroeps)opleidingsverstrekkers en overheden. De speerpuntcluster bouwt de relaties uit met deze actoren op basis van een multiple-helix werking en met aandacht voor de complementariteit met bestaande initiatieven met onder andere als doel:

- Een landingsplaats te kunnen bieden aan start-ups en te voorzien in startersbegeleiding in samenwerking met incubatoren, innovatiehubs en andere actoren die startersbegeleiding voorzien.
- Ondernemingen te ondersteunen in hun zoektocht naar kapitaal, in samenwerking met private en publieke kapitaalverschaffers. Hiervoor worden wederzijdse afspraken gemaakt om elkaars werking te kennen (opleiding), ondernemingen gericht naar elkaar door te verwijzen (signposting) en kennis te delen over ondernemingen en hun toekomstplannen (met respect voor nodige confidentialiteit).
- Meer bedrijven toegang te geven tot kennis om te innoveren, in samenwerking met organisaties die inzetten op brede kennisverspreiding richting ondernemingen, zoals bijvoorbeeld de dienstverleners in het contract ondernemerschap en innovatieversnelling, andere partners uit VLAIO-netwerk, sectororganisaties, werkgeversorganisaties, collectieve centra en hogescholen.
- Ontwikkeling van vaardigheden, bij- en herscholing in samenwerking met (beroeps)opleidingsverstrekkers om de meest geschikte opleidingen en leer-initiatieven vorm te geven en aan te bieden, in functie van de competentienoden van het speerpuntcluster-domein, en de werknemers van Vlaamse ondernemingen ernaar toe te leiden in het kader van levenslang leren (upskilling/reskilling).
- Er zal een nauwe afstemming of samenwerking zijn met initiatieven uit de impulsprogramma's (flankerend beleid) en uit de programma's van beleidsdomein werk.
- De benutting van de onderzoeks- en technologie infrastructuur en piloot/demo infrastructuur door ondernemingen te verhogen in samenwerking met de eigenaars van de infrastructuurmogelijkheden.
- Breed te communiceren over de clusterwerking (inclusief resultaten van O&O&I projecten).
- Er worden afspraken gemaakt over de branding van de speerpuntclusterorganisaties en ze verlenen medewerking aan Vlaams brede communicatie-initiatieven zoals FTI en acties in het kader van wetenschapscommunicatie.

Speerpuntclusters werken nauw samen met de Vlaamse overheid en zullen hiervoor volgende activiteiten of expertise inbedden in hun werking:

- Speerpuntclusters zijn goed op de hoogte van de beschikbare VLAIO-programma's en de kennis die beschikbaar is in het VLAIO-netwerk om waar relevant er (startende) ondernemers naar toe te leiden (zoals *Innovatieve Starterssteun* en *Schaalklaar*), alsook naar partners uit het VLAIO-netwerk zoals Team Bedrijfstrajecten.

- Speerpuntclusters maken duidelijke afspraken met Team Bedrijfstrajecten van VLAIO om optimaal door te verwijzen naar elkaar.
- Speerpuntclusters capteren de noden en drempels van ondernemingen, zodat dit kan resulteren in een hervorming van het O&O&I-instrumentarium en het aanpakken van niet-technologische aspecten (bvb. wettelijke aspecten die start-ups hinderen) bij het beleid op basis van een realistisch actieplan. Het tot stand brengen van experimentwetgeving en regelluwe zones kan een mogelijk gevolg zijn.
- Speerpuntclusters moeten actief meewerken aan de realisatie van beleidsprioriteiten die passen binnen hun domein.

Een **tweede rol** voor een speerpuntcluster bestaat erin dat ze van alle betrokken actoren **het mandaat hebben een langetermijnvisie voor innovatie en de daarin passende (innovatie)roadmaps uit te werken en om activiteiten langsheen het innovatiespectrum te definiëren, te organiseren en op te volgen**. De clusterorganisatie ontwikkelt zo'n ambitieuze langetermijnvisie, als antwoord op toekomstige economische en maatschappelijke uitdagingen, met oog op productiviteitsgroei en aansluitend op beleidsprioriteiten. Deze langetermijnvisie wordt vertaald naar een langetermijnstrategie waarbij verschillende roadmaps worden gedefinieerd. Deze roadmaps worden opgesteld samen met de leden, vertrekkend vanuit de noden van de ondernemingen en het marktpotentieel. De speerpuntcluster is ook verantwoordelijk voor de opvolging en actualisering van de roadmaps.

Elke speerpuntcluster werkt, samen met de ondernemingen, een specifieke roadmap uit om productiviteitsgroei te realiseren bij de (ruime groep) doelgroep in lijn met de "Vlaamse productiviteits- en competitiviteitsagenda - Visie en acties 2025". Het gebruik van nieuwe technologieën zoals automatisering, digitalisering en AI zijn hierin kernelementen die voor elk domein tot specifieke acties kunnen leiden. De productiviteit en productiviteitsgroei kan opgevolgd worden door ECOOM.

Niet-technologische aspecten zoals het regelgevend kader en business model vernieuwing dienen meegenomen te worden bij het omgaan met globale economische en/of maatschappelijke uitdagingen. Er wordt aan VLAIO gesignaleerd waar er eventueel beperkingen zijn in het bestaande instrumentarium. Er wordt van de speerpuntclusters verwacht om hun roadmaps, waar relevant, te laten aansluiten op actuele beleidsprioriteiten.

Concreet krijgt de speerpuntcluster het mandaat om de beschikbare projectmiddelen in te zetten om het competitiviteitsprogramma te realiseren, op korte en op lange termijn. Dit omvat de zorgvuldige selectie van de prioritaire projecten (fit met de roadmaps), de uitvoering en opvolging van de projecten (inclusief rapportering). Het bestuursorgaan van de speerpuntcluster neemt hierin een actieve rol op.

De clusterorganisatie brengt samenwerkingsinitiatieven langsheen het innovatiespectrum tot stand en mobiliseert middelen (inclusief mensen) bij de Vlaamse actoren (ondernemingen-clusterleden, kennisinstellingen, onderzoekscentra, overheden, andere ondernemingen in de waardeketen, ...) en waakt hierbij ook over een adequate spreiding over korte termijn en lange termijn initiatieven. Er kan hiervoor door de speerpuntcluster ook samengewerkt worden met relevante buitenlandse actoren. Specifiek voor de samenwerking met de kennisinstellingen wordt van speerpuntclusters verwacht dat zij, met open vizier, belangrijke ontwikkelingen (bij ondernemingen en bij kennisinstellingen) bespreken met de relevante onderzoeksactoren om de wisselwerking tussen de strategische onderzoeksagenda's te bevorderen (zie bijlage 1).

Een **derde rol** van een speerpuntcluster bestaat in het opzetten en **genereren van ruimere samenwerkingsinitiatieven tussen en/of voor de clusterleden** langsheen het innovatiespectrum, en passend in het behalen van de doelstellingen van het competitiviteitsprogramma.

Belangrijk hierbij zijn onder andere:

1/ samenwerking op internationaal niveau: De cluster werkt samen met buitenlandse clusters of allianties en ondersteunt internationalisering van haar bedrijven. Met een strategie op maat stimuleert ze het verkennen van nieuwe markten en deelname aan internationale consortia, met het oog op toegang tot en versterking van Europese netwerken en middelen. Samenwerking gebeurt in overleg met Vlaamse en Europese partners en sluit aan bij de noden van het betreffende domein.

2/ een sterke samenwerking met de andere speerpuntclusters en andere erkende Vlaamse initiatieven gericht op innovatie: Er wordt actief op zoek gegaan naar de kruispunten tussen de verschillende domeinen. Bijkomend aan de domeineigen roadmaps worden door de speerpuntcluster gedeelde roadmaps ontwikkeld die vervolgens omgezet worden in concrete initiatieven om meer impact op economische en maatschappelijke uitdagingen te realiseren.

3/ De engagementen van zowel ondernemingen en kennisinstellingen als de overheid voor de uitrol van het competitiviteitsprogramma van de speerpuntcluster worden, ten laatste 6 maanden na goedkeuring van de financiering, vastgelegd in het clusterpact. In dit clusterpact kunnen voor de ondersteuning van de lange termijn strategie door de overheid ook projectmiddelen gereserveerd worden dan wel niet financiële engagementen (bv. normering, vergunningen, ...) worden aangegaan. Het is hierbij mogelijk dat ook andere beleidsdomeinen betrokken worden.

2 STEUN AAN SPEERPUNTCLUSTERS

De activiteiten binnen een speerpuntcluster kunnen opgesplitst worden tussen enerzijds de activiteiten die gelinkt zijn aan de clustercoördinatie en anderzijds het geheel van activiteiten met de clusterleden en met eventuele andere relevante actoren binnen de context van de speerpuntcluster.

In dit deel van de handleiding wordt de steun voor het beheer en coördinatie aan de clusterorganisatie toegelicht (= exploitatiesteun).

2.1 Steunbare activiteiten

De activiteiten in het kader van de clustercoördinatie zijn van uiteenlopende aard naargelang de concrete probleemstelling en/of de noden van de clusterleden. Deze activiteiten zijn ter ondersteuning van en complementair aan de ruimere activiteiten die voortvloeien uit de uitrol van het programma van de speerpuntcluster. Het is van belang dat alle activiteiten niet marktverstoring zijn.

De steun aan speerpuntclusters wordt toegekend onder het clusterbesluit⁵ conform artikel 27 (steun aan innovatieclusters) binnen de in Europa geldende staatssteunregels van de algemene groepsvrijstellingsverordening⁶. Dit betekent dat uitsluitend de activiteiten die onder dit artikel vallen in aanmerking komen voor steun.

⁵ <https://www.vlaio.be/nl/clusterorganisaties/het-clusterbeleid/het-vlaamse-clusterbeleid>

⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0651&from=EN>

Activiteiten van de innovatiecluster zijn betalend voor zowel leden als niet-leden (tegen marktprijs of kostprijs). Het is hierbij mogelijk dat (voordelige) deelname aan bepaalde activiteiten voor clusterleden inbegrepen is in de jaarlijkse bijdrage (lidgeld) aan de innovatiecluster voor zover de jaarlijkse financiële bijdrage in verhouding is met de kostprijs van deze voordelen. De speerpuntcluster geeft transparant aan welke activiteiten of diensten inbegrepen zijn in het lidmaatschap.

Voor niet-gesubsidieerde activiteiten dient de clusterorganisatie haar diensten en of taken te factureren tegen marktprijs conform de Europese regelgeving. Als er geen marktprijs voorhanden is, moet de organisatie haar diensten leveren tegen een prijs die de volledige kosten dekt en een redelijke marge omvat.

Daar waar de clustercoördinatie een specifieke taak is van een clusterorganisatie kan de uitvoering van andere activiteiten toegewezen worden aan andere organisaties. Er dient hierbij steeds nagegaan te worden of men al dan niet de regels van openbare aanbesteding moet volgen.

2.2 Modaliteiten

2.2.1 Aanvrager, begunstigde en uitvoerder

Een project voor erkenning als speerpuntcluster wordt aangevraagd door een organisatie met rechtspersoonlijkheid die gemandateerd is door minstens 50 Vlaamse ondernemingen. Voor erkende speerpuntclusters dient elke hernieuwde aanvraag goedgekeurd en ondersteund te worden door het bestuursorgaan. Het is de clusterorganisatie die de begunstigde (= contractant) is van het project.

Er is geen verplichting om voor de uitvoering van een project steeds een nieuwe rechtspersoon op te richten. Een nieuwe rechtspersoon die optreedt als begunstigde dient ten laatste bij de start van de overeenkomst opgericht te zijn⁷.

De mandatering van de aanvrager gebeurt via de vereiste intentiebrieven of door het bestuursorgaan van een erkende speerpuntcluster. Er worden enkel ondertekende intentiebrieven van individuele ondernemingen in rekening genomen. De intentiebrieven omvatten minstens:

- Naam van de onderneming
- Ondernemingsnummer
- Contactpersoon binnen de onderneming
- Mandatering van de aanvrager als uitvoerder (inclusief mandaat voor beheer van het competitiviteitsprogramma)
- Kennisname van het speerpuntclustervoorstel
- Toezegging van financieel engagement
- Persoonlijke motivering en verwachtingen van deelname
- Rol/taak bij de uitvoering van het project

Het bestuursorgaan is voor minstens de helft samengesteld uit bedrijfsleden en wordt voorgezeten door een bestuurder met bedrijfsachtergrond. In de governance structuur van de speerpuntclusters is specifieke aandacht voor de kmo's door een aantal kmo's op te nemen in het bestuursorgaan, of door een specifieke kmo-werkgroep te organiseren met een vertegenwoordiging in het bestuursorgaan. VLAIO vaardigt een waarnemer af in het bestuursorgaan.

⁷ Een bestaande organisatie die optreedt als host-organisatie voor de clusterorganisatie zal dienen aan te tonen dat er geen risico op overlap is tussen de activiteiten als clusterorganisatie voor de speerpuntclusters en de reguliere activiteiten van de host-organisatie.

Het project wordt uitgevoerd door 1 organisatie. Uitvoerders beschikken over de mogelijkheid om via onderaanneming of detachering externe expertise en/of competenties in te brengen in het project.

Indien er voor specifieke taken binnen het project onderaannemers ingeschakeld worden, betaalt de begunstigde de marktprijs of vergoedt deze de volledige kosten vermeerderd met een redelijke marge voor de geleverde prestatie. Er dient bij de eventuele inzet van onderaannemers ook steeds nagegaan te worden of men al dan niet de regels van openbare aanbesteding moet volgen.

Wanneer beroep gedaan wordt op detacheringen gebeurt dit eveneens tegen marktprijs of de volledige kosten. Aanvullend is er in geval van detachering nood aan een overeenkomst tussen de begunstigde/uitvoerder van het project en de organisatie van het gedetacheerde personeelslid. In deze overeenkomst moeten enerzijds afspraken opgenomen worden inzake de kostprijs en de omvang van de detachering, de uit te voeren taken, de betalingsmodaliteiten, ... en anderzijds dient gegarandeerd te worden dat het gedetacheerde personeelslid ingezet wordt in functie van de clusterwerking en hierbij onafhankelijk van de moederorganisatie kan optreden binnen de clusterorganisatie.

2.3 Duur, omvang, begroting, subsidie en cofinanciering

2.3.1 Duur en omvang

Speerpuntclusters hebben een looptijd van minstens 3 jaar en kunnen, binnen de huidige EU-regelgeving, tot maximaal 10 jaar een beslissing tot overheidssteun ontvangen. Bij de start van de speerpuntcluster wordt de steun toegekend voor 3 jaar. Om de twee jaar vindt een tussentijdse evaluatie plaats waarna beslist wordt over de verderzetting van de exploitatiesteun aan de speerpuntcluster voor twee bijkomende jaren. Bij een negatieve tussentijdse evaluatie wordt het initiatief niet verdergezet en dient het resterende jaar om het initiatief af te ronden. Bij de 3e tussentijdse evaluatie, na jaar zes, zal beslist worden over de verderzetting van de steun voor drie laatste jaren.

De omvang van de speerpuntcluster dient in verhouding te staan met de na te streven doelstellingen en activiteiten, de grootte van de te bereiken doelgroep en de economische meerwaarde die vooropgesteld wordt. Er wordt hierbij verwacht dat de omvang voldoende groot is om gedurende langere termijn continuïteit in de werking te kunnen waarborgen.

2.3.2 Projectbegroting

De projectbegroting dient uit te gaan van een maximale kostenefficiëntie in verhouding tot de beoogde resultaten en effecten. Een projectbegroting wordt per projectjaar opgesteld.

De projectbegroting is gebaseerd op de reële kost. Volgende kostentypes worden in aanmerking genomen voor steun (zie VLAIO kostenmodel):

- (i) **PERSONEELSKOSTEN**: de aanvaardbare personeelskosten worden berekend voor al het personeel dat rechtstreeks betrokken is bij de uitvoering van het project. De berekening gebeurt pro rata voor personeel dat deeltijds werkt aan de uitvoering van het project;
- (ii) **OVERHEADSKOSTEN**: kosten die onrechtstreeks verband houden met de uitvoering van het project. Deze kosten zijn niet voor 100% aan het project toe te wijzen omdat ze geïntegreerd zijn in de algemene werking van de organisatie. Zelfstandige en freelance medewerkers (met een langdurig formeel engagement met de projectpartners) die factureren komen ook in aanmerking voor de berekening van de overheadkosten;

- (iii) **WERKINGSKOSTEN:** reële kosten gerelateerd aan de uitvoering van het project. Het totale toegestane bedrag voor werkingskosten wordt bepaald bij de evaluatie van de projectaanvraag;
- (iv) **EXTERNE PRESTATIES (uitzonderlijk en te motiveren):** derden zoals ondernemingen, zelfstandigen, freelancers, kenniscentra en onderzoeksinstituten die in opdracht van de projectpartners een dienst leveren als onderaannemer, alsook medewerkers van de projectpartners die op factuurbasis vergoed worden, dienen onder externe prestaties te worden ondergebracht.
- (v) **INVESTERINGEN (uitzonderlijk en te motiveren):** Enkel de afschrijvingen met betrekking tot investeringen die specifiek noodzakelijk zijn voor de uitvoering van het project of de gesubsidieerde activiteiten en die niet tot de standaarduitrusting van de onderneming of de onderzoeksinstituut behoren komen in aanmerking.

Er is op de VLAIO website een Excel-template en toelichtingsdocument 'Kostenmodel' beschikbaar om de begroting voor een speerpuntclusterproject op te maken. Het gebruik ervan is verplicht.

Organisaties die niet (100%) BTW-plichtig zijn, kunnen het gedeelte van de niet-recupereerbare BTW mee opnemen in hun projectbegroting. Voor alle activiteiten die de aanvragers niet zelf uitvoeren, dienen de prestaties gefactureerd te worden.

De projectkosten (personeel en andere) worden pro-rata verrekend, in functie van de activiteiten opgenomen in deze aanvraag, in vergelijking met alle activiteiten van de aanvrager. Zie ook Toelichtingsdocument 'Opvolging en Uitvoering'.

2.3.2.1 *Personeelsinzet*

De personeelsbezetting wordt door de aanvrager bepaald in overeenstemming met de vooropgestelde activiteiten en doelstellingen. Relevante ervaring binnen het team in het faciliteren van samenwerking tussen ondernemingen is hierbij een duidelijke meerwaarde.

Een speerpuntproject telt minstens 5 VTE. Er worden geen maxima opgelegd inzake aantal VTE.

2.3.2.2 *Gescheiden interne boekhouding voor clusterorganisatie*

De begunstigde clusterorganisatie verbindt zich ertoe de kosten en financiering van de andere door hen uitgeoefende economische en/of niet-economische activiteiten te onderscheiden van de binnen de speerpuntcluster gesteunde activiteiten en hiervoor te werken met een gescheiden boekhouding.

2.3.3 *Subsidie*

De subsidie voor speerpuntclusters wordt berekend als een percentage van de in aanmerking komende kosten. Het steunpercentage bedraagt 50%, met een maximum toegekende subsidie per jaar (door het beslissingscomité bij het Fonds voor Innoveren en Ondernemen te bepalen).

De finaal uitbetaalde subsidie staat in verhouding tot de voortgang van het project en tot de verzamelde cofinanciering. Dit betekent dat voor elke euro cofinanciering, maximaal een euro subsidie uitbetaald zal worden.

2.3.4 *Cofinanciering*

De speerpuntclusters dienen op jaarbasis het equivalent van het toegekende jaarlijkse steunbedrag aan cofinanciering te verzamelen. Zie 'Toelichtingsdocument Speerpuntclusters en Innovatieve Bedrijfsnetwerken: Uitvoering en opvolging van de overeenkomst voor steun aan de clusterorganisatie' voor de jaarlijkse opvolging.

Enkel directe bijdragen van ondernemingen komen in aanmerking voor de berekening van deze cofinanciering.

Volgende types van directe bijdragen van ondernemingen worden in aanmerking genomen:

- (i) Cash bijdragen onder de vorm van lidgelden/sponsoring van individuele ondernemingen die lid zijn van de cluster;
- (ii) Inkomsten uit activiteiten van de cluster;

Cash bijdragen zijn de belangrijkste bron van cofinanciering (minstens 70%) en bestaan uit directe betalingen van bedrijven aan de clusterorganisatie, zoals lidgeld of sponsoring. De verdeling over clusterleden moet evenwichtig zijn, rekening houdend met hun draagkracht. Bijdragen kunnen verschillen naar gelang de grootte van het bedrijf of hun actieve rol binnen de cluster. De clusterorganisatie stuurt steeds een factuur naar de onderneming, waarbij er een directe verwijzing is naar het clusterproject en de diensten die men hiervoor ontvangt.

Het succes en het voortbestaan van het initiatief zal in grote mate afhankelijk zijn van de gedragenheid van de LT-strategie en het competitiviteitsprogramma door de clusterleden en de mate waarin ze bereid zijn om mee bij te dragen tot de structurele financiering ervan.

Als een bredere ledenorganisatie optreedt als clusterorganisatie, tellen alleen bijdragen mee van de leden die rechtstreeks bij het clusterproject betrokken zijn.

Inkomsten uit activiteiten maken maximaal 30% van de totale cofinanciering uit. Dit zijn de bijdragen die ondernemingen betalen voor deelname aan activiteiten die georganiseerd worden door de clusterorganisatie. Enkel activiteiten in het kader van de clusterwerking, traceerbaar via facturatie en met een directe link naar de projectdoelstellingen komen in aanmerking.

Inkomsten uit individuele dienstverlening door de clusterorganisatie aan ondernemingen (bv. gespecialiseerd advies, testen, ...) worden niet in rekening genomen.

De wijze waarop de speerpuntcluster de 50% cofinanciering zal invullen, maakt deel uit van de evaluatie van de projectaanvraag en de tussentijdse evaluaties. Er dient hiervoor bij de indiening van het volledige projectvoorstel een sluitend financieel plan te worden opgesteld voor de eerste 3 jaar.

Aandachtspunten met betrekking tot de cofinanciering

Volgende bijdragen worden NIET in rekening genomen als cofinanciering:

- Bijdragen van organisaties die beroep doen op de modaliteiten en steunregelingen gericht op onderzoeksorganisaties (bv. universiteiten, hogescholen, SOC's, ...)
- Bijdragen van collectieve onderzoekscentra
- Bijdragen van federaties
- Bijdragen van organisaties die een Dienst Algemeen Belang aanbieden, tenzij er naast de publieke opdracht ook significante economische activiteiten aanwezig zijn van waaruit de bijdrage wordt ingebracht
- Bijdragen van publieke of semipublieke actoren (lokale besturen, provinciale ontwikkelingsmaatschappijen, intercommunales, ...)

2.4 Rol van het clusterteam

Het clusterteam is cruciaal voor het welslagen van een speerpuntcluster. Het is hierbij van belang dat de clustermedewerkers het vertrouwen genieten van zowel de ondernemingen in de cluster als de andere betrokken actoren. Een belangrijke rol van het clusterteam bestaat er immers in om de knelpunten voor samenwerking tussen clusterleden en of deelname aan de cluster weg te werken en op die manier een samenwerkingsdynamiek in de speerpuntcluster tot stand te brengen en te behouden.

2.5 Verloop van de projectaanvraag

De selectie van speerpuntclusters gebeurt niet volgens een competitief oproepsysteem. Het procesverloop is hieronder weergegeven en beschreven in de aanvraagprocedure.

2.5.1 Voorbespreking

Aanvragers dienen voorafgaand aan het indienen van een aanvraag een voorbespreking aan te vragen bij VLAIO. Tijdens dit gesprek wordt samen met de aanvrager nagegaan of er behoefte is aan een (nieuw) speerpuntclusterinitiatief (additionaliteit), en in hoeverre het initiatief (i) aansluit bij een strategisch domein voor Vlaanderen, (ii) de taken en rollen van een speerpuntcluster kan invullen, en (iii) voldoende ontwikkeld is als concept.

Aanvragen tot voorbespreking worden per mail gericht aan clusters@vlaio.be , met een samenvatting van het voorstel en de eventuele vragen.

2.5.2 Inhoud van een projectvoorstel

Een projectvoorstel wordt in het Engels ingediend en bevat minimaal onderstaande elementen. Voor de opmaak van de projectbegroting wordt het VLAIO-kostenmodel gebruikt.

De aanvraag geeft een LT-strategie (10j) weer en eraan gekoppelde roadmaps met voor elke roadmap een actieplan waarbij de **voorgestelde activiteiten gelinkt worden aan de strategische doelstellingen van het competitiviteitsprogramma** en de LT-strategie van de cluster.

Aan elk van de activiteiten worden vervolgens gewenste resultaten/leverbaarheden op KT (2-3j) en/of MLT (5-6j) gekoppeld. De activiteiten en resultaten worden opgevolgd met **indicatoren en streefwaarden**. Naast de opvolgbaarheid is het van belang hierbij dat de activiteiten een onderling samenhangend geheel vormen.

Volgende specifieke elementen dienen in elk geval aan bod te komen in het projectvoorstel:

- Voortraject of omschrijving van de resultaten/effecten/impact uit voorafgaand dossier als speerpuntcluster en de noodzaak voor verdere ondersteuning;
- Aantonen van het strategisch karakter van de speerpuntcluster voor Vlaanderen ;
 - o Economisch belang en draagvlak
 - o Aanwezige technologische en wetenschappelijke competentie
 - o Betrokkenheid en gedragenheid van de relevante kritische actoren
- LT-strategie en de erin passende (innovatie)roadmaps met de beoogde economische of maatschappelijke meerwaarde;
- Aantonen dat het clusterinitiatief nodig is om de doelstellingen te bereiken (additionaliteit, ontbreken van ander initiatief, specifieke knelpunten voor samenwerking);
- Marktfaalen en hoe gegarandeerd wordt dat de activiteiten geen aanleiding kunnen geven tot marktverstoring (AGVV);
- De invulling van de drie rollen als speerpuntcluster;
- De gedragenheid van het initiatief door de ondernemingen;
- Het mandaat van de bij de cluster betrokken actoren om programma's voor het realiseren van het competitiviteitsprogramma te beheren;
- Minstens 5 voorbeelden van concrete activiteiten met valorisatiepotentieel die de samenwerkingsnoodzaak en -bereidheid tussen clusterleden aantonen;
- Werkplan met leverbaarheden en opvolgindicatoren voor de eerste 3 jaar volgens de interventielogica, met bijzondere aandacht voor de 6 actielijnen;
 - o Innovatieagenda met cluster roadmaps om de doelstellingen te bereiken
 - o Roadmap productiviteitsgroei
 - o Starters werking en aandacht voor kmo's en pioniers
 - o Strategie en actieplan internationalisering
 - o Interclusterwerking
 - o Inzet op beleidsprioriteiten

- Aanpak voor opvolging (inclusief indicatoren en streefwaarden voor de eerste 3 jaar)
- Financieel plan, inclusief het cofinancieringsplan
- Projectbegroting
- Samenwerkingsafspraken tussen de bij de speerpuntcluster betrokken actoren of intentieverklaring dat samenwerkingsafspraken gemaakt worden bij aanvang van het project.
 - o Kapitaalverschaffers
 - o Ondernemersvorming
 - o Incubatoren

Bij het vormgeven van het competitiviteitsprogramma en de activiteiten om de doelstellingen te bereiken wordt van speerpuntclusters verwacht dat naast de O&O&I-focus ook de aspecten kennisdeling, internationalisering, organisatieontwikkeling en opleiding opgenomen worden. Eventuele andere aspecten worden hierbij niet uitgesloten.

2.5.3 Ontvankelijkheid

Na indiening gaat VLAIO de volledigheid en ontvankelijkheid van de aanvraag na.

De formele ontvankelijkheidscriteria zijn:

- de aanvraag bevat ondertekende intentiebrieven van minstens 50 individuele Vlaamse ondernemingen die de projectaanvraag ondersteunen, inclusief het mandaat om op te treden als aanvrager, zodat de strategische relevantie voor Vlaanderen aangetoond kan worden;
- voor organisaties als speerpuntcluster erkend dient het bestuursorgaan de projectaanvraag te ondersteunen
- de aanvraag bevat een voorstel van projectbegroting, een financieel plan, een actieplan, een verantwoording van de additionaliteit van de steun en een werkplan met leverbaarheden en indicatoren met streefwaarden voor de opvolging van het project.

VLAIO kan contact opnemen met de aanvrager tijdens de ontvankelijkheidsanalyse om de aanvraag te vervolledigen.

2.5.4 Evaluatie

2.5.4.1 Evaluatieproces

Na de ontvankelijkheidsanalyse zal VLAIO met de aanvragers een gesprek organiseren en indien nodig bijkomende informatie opvragen. De aanvragers krijgen vervolgens de mogelijkheid om de gevraagde verduidelijkingen aan te brengen in hun aanvraag.

De aanvraag zal door VLAIO beoordeeld worden met advies van een internationaal panel van externe deskundigen. Er zal worden ingestaan voor een multidisciplinair college van deskundigen, met zowel domeinexperten als clusterexperten, dat alle aspecten van de projectaanvraag kan beoordelen. De aanvrager zal de mogelijkheid krijgen om zijn voorstel/aanvraag toe te lichten aan deze externe deskundigen. In specifieke gevallen kan VLAIO besluiten om (bijkomend) schriftelijk advies in te winnen bij externe deskundigen. De aanvrager zal in dat geval in gelegenheid gesteld worden om (schriftelijk) te reageren op dit advies.

VLAIO zal een gemotiveerd advies overmaken aan het beslissingscomité over het al dan niet ondersteunen van het initiatief als speerpuntcluster. Het beslissingscomité kan hierbij eveneens aanvullende voorwaarden opleggen.

2.5.4.2 *Evaluatiecriteria*

De voorstellen van speerpuntclusters worden op 3 dimensies beoordeeld: (i) strategisch belang voor Vlaanderen en de noodzaak van een speercluster (ii) clusterpotentieel, (iii) de kwaliteit van het project.

Het **strategisch belang voor Vlaanderen en de noodzaak van een speerpuntcluster** wordt beoordeeld op basis van volgende criteria.

- 1° economisch draagvlak in Vlaanderen;
- 2° economisch potentieel voor Vlaanderen;
- 3° aanwezige technologische competentie in Vlaanderen;
- 4° aanwezige wetenschappelijke competentie in Vlaanderen;
- 5° de betrokkenheid van de relevante kritische actoren;
- 6° het ontbreken van een ander initiatief dat een vergelijkbare rol al vervult.
- 7° de clusterorganisatie krijgt een sterk mandaat van de initiatiefnemers om programma's en activiteiten langsheen het innovatiespectrum te definiëren, te organiseren en op te volgen, en de initiatiefnemers verzekeren dat de clusterorganisatie daartoe over de nodige ervaring, expertise en competenties kan beschikken⁸;
- 8° De initiatiefnemers voorzien een voldoende omvang om gedurende langere termijn continuïteit in de werking te kunnen waarborgen;

Zie bijlage 2 voor de vereiste informatie inzake de invulling van deze criteria

De dimensie **clusterpotentieel** wordt beoordeeld aan de hand van 3 criteria:

- 1° competitiviteitsverbetering,
 - Omvang en potentieel van de competitiviteitsverbetering
 - Tijdslijn (balans KT/LT)
 - Duurzaamheid / impact op de werking van het innovatiesysteem
 - Economische meerwaarde voor maatschappelijke uitdagingen
- 2° additionaliteit en meerwaarde
 - Relevantie
 - Noodzaak tot samenwerking
 - Complementariteit
- 3° gedragenheid van het initiatief
 - Voortraject
 - Draagvlak en engagement van ondernemingen
 - Representativiteit van het initiatief

Bij de beoordeling van de '**kwaliteit van het project**' wordt met volgende criteria rekening gehouden:

⁸ inclusief de hefboomwerking naar bijkomende middelen vanuit de kennisinstellingen voor de uitvoering van activiteiten langsheen het innovatiespectrum

- 1° kwaliteit van de organisatie
 - Organisatie van de cluster en clusterorganisatie
 - Werking van de cluster
- 2° kwaliteit van de aanpak.
 - Plan van aanpak
 - Inzet van middelen
 - Opvolging van het project /KPI

2.5.4.3 Na de beslissing van het beslissingscomité bij het Fonds voor Innoveren en Ondernemen

Na de beslissing door het beslissingscomité zal concrete invulling gegeven worden aan het clusterpact. Hiervoor zal in het eerste jaar afgestemd worden tussen de Vlaamse overheid (vertegenwoordigd door Agentschap Innoveren en Ondernemen en vertegenwoordigers van eventuele andere betrokken beleidsdomeinen) en de clusterorganisatie die optreedt als vertegenwoordiger van de clusterleden.

Het afsluiten van het clusterpact zal hierbij als voorwaarde gelden voor de financiering van de clusterorganisatie. Aangezien de in het clusterpact opgenomen engagementen van de overheid zowel niet-financieel en/of beleidsdomeinoverschrijdend kunnen zijn als meerjarige budgettaire engagementen kunnen vereisen zal de finale goedkeuring mogelijks meerdere ministers engageren.

2.6 Uitvoering en opvolging

2.6.1 Overeenkomst

In het geval van een positieve beslissing wordt een overeenkomst opgemaakt tussen VLAIO en de aanvragers (begunstigden).

De leverbaarheden en indicatoren met bijhorende streefcijfers worden in de overeenkomst (specifieke voorwaarden) vastgelegd.

Indien er meerdere partijen zijn, zullen zij onderling een samenwerkingsovereenkomst opstellen die de praktische samenwerking regelt. De samenwerkingsovereenkomst dient ter goedkeuring voorgelegd te worden aan VLAIO.

2.6.2 Opvolging

Zowel de inhoudelijke voortgangscontrole van de steun aan de clusterorganisatie, als de opvolging van het clusterpact gebeurt door VLAIO.

De opvolging van de speerpuntcluster gebeurt op basis van de regelmatige voortgangsrapporteringen. Er zal hierbij aandacht geschonken worden aan het algemeen projectverloop, de opvolging van de vastgelegde streefwaarden (cfr. 2.6.3.) en de financiële status van de speerpuntcluster.

Een belangrijke rol in de opvolging van de speerpuntcluster is weggelegd voor de door VLAIO aangeduide accountmanager. VLAIO vaardigt een waarnemer af in het bestuursorgaan. Van elke vergadering van het bestuursorgaan van de speerpuntcluster wordt een verslag opgemaakt en aan VLAIO bezorgd.

2.6.3 Indicatoren

Een belangrijk onderdeel van de evaluatie van een aanvraag als speerpuntcluster is de mate waarin het initiatief erin slaagt de LT-strategie en de hiermee verbonden doelstellingen en gewenste resultaten op een specifieke en meetbare wijze te formuleren en op te volgen. De interventielogica vormt een nuttig instrument om tot een coherente set van indicatoren te komen.

De speerpuntcluster definieert in zijn aanvraag een set indicatoren, met bijhorende streefwaarden, die geschikt is om de bereikte resultaten van de cluster in kaart te brengen en aan te tonen dat de doelstellingen van het initiatief behaald worden. De streefwaarden moeten realistisch zijn, getuigen van een voldoende ambitieniveau en in verhouding staan met de ontvangen steun. Bovendien dienen de indicatoren zo SMART⁹ mogelijk omschreven worden en moet er voor voldoende variatie gezorgd worden.

Figuur 4: Methodologisch kader voor opvolging van speerpuntclusters

Op basis van een studie¹⁰ *'Strategische Monitoring Vlaams Clusterbeleid'*, uitgevoerd door de VUB, werden strategisch relevante indicatoren geïdentificeerd. Hierin worden verschillende types indicatoren onderscheiden. Gemeenschappelijke indicatoren (verplicht) zijn gemeenschappelijk voor alle speerpuntclusters (d.w.z. voor elke speerpuntcluster identiek en consistent aggregaerbaar). Overkoepelende indicatoren (verplicht) staan voor een gezamenlijke inspanning, synergie en de bundeling van krachten van de speerpuntclusters en verwijzen naar indicatoren die de interclustersamenwerkingen meten. Naast gemeenschappelijke en overkoepelende indicatoren kan de cluster nog vrijblijvend cluster-specifieke indicatoren definiëren.

De streefcijfers voor de indicatoren worden opgenomen en onderbouwd in de aanvraag en opgenomen in de overeenkomst. Voor elke periode van 3 jaar bestaat de mogelijkheid om bijkomende indicatoren toe te voegen, nieuwe streefwaarden te bepalen en om bestaande indicatoren bij te sturen.

⁹ Voor elk van de indicatoren zal een definitie, eventuele referentiewaarde en meetmethode moeten vastgelegd worden.

¹⁰ <https://www.vlaio.be/nl/clusterorganisaties/het-clusterbeleid/het-vlaamse-clusterbeleid>

Gemeenschappelijke indicatoren (verplicht)

KPI 1 Aantal actieve actoren binnen de speerpuntcluster (rapporteringsfrequentie: jaarlijks, te rapporteren: aantal actieve actoren in de cluster, verantwoordelijke: speerpuntcluster)

Een actor kan omvatten een bedrijf (betalend lid of niet-lid), een onderzoeksorganisatie, een overheidsinstelling of het publiek (burgers, middenveld). Een actor wordt als actief beschouwd wanneer het ofwel: i) deelgenomen heeft aan ten minste één innovatief clusterproject in het kalenderjaar, of ii) deelgenomen heeft aan ten minste 2 (andere) clusterinitiatieven (incl. workshop, evenementen, pilot) die betrekking hebben op innovatie in het kalenderjaar. Alle clusterinitiatieven die gelinkt zijn aan de basiswerking en de projectwerking komen in aanmerking.

KPI 2 Aandeel actieve kmo's binnen de speerpuntcluster (rapporteringsfrequentie: jaarlijks, te rapporteren: aandeel actieve kmo's binnen het totaal van actieve actoren, verantwoordelijke: speerpuntcluster)

Een kmo wordt gedefinieerd volgens de definitie van de Europese Unie 2019. Een kmo wordt als actief beschouwd wanneer zij voldoet aan de criteria voor 'actieve actoren van de speerpuntcluster' zoals bepaald voor KPI 1.

KPI 3 Aantal positief besliste speerpuntclusterprojecten met actieve bijdrage van de cluster en gericht op innovatie met valorisatiepotentieel in Vlaanderen en/of een positieve bijdrage aan de maatschappelijke uitdagingen zoals bepaald door de beleidsprioriteiten (rapporteringsfrequentie: jaarlijks, te rapporteren: per categorie het aantal positief besliste speerpuntclusterprojecten gedurende de rapporteringsperiode, verantwoordelijke: speerpuntcluster)

Hieronder vallen alle speerpuntclusterprojecten - ontstaan binnen en opgevolgd door de cluster - die positief beslist werden gedurende de rapporteringsperiode. Er zijn drie categorieën te onderscheiden:

- innovatie steuninstrumenten van de clusterwerking (CLUS-HS, CLUS-O&O, CLUS-COOCK, CLUS-TETRA, CLUS-LATR, CLUS-SBO, CLUS-ICON);
- reguliere VLAIO-steuninstrumenten;
- niet-VLAIO steuninstrumenten (Federaal, EU, Globaal) mét een positieve bijdrage aan de maatschappelijke uitdagingen zoals bepaald door de beleidsprioriteiten.

Voor de twee laatste categorieën is de 'actieve bijdrage van de cluster' te verduidelijken.

KPI 4 Aantal internationale samenwerkingsverbanden via clusterinitiatieven (rapporteringsfrequentie: jaarlijks, te rapporteren: aantal initiatieven met betrokkenheid Vlaamse organisaties, aantal uniek betrokken Vlaamse organisaties en aantal initiatieven met niet-Vlaamse clusterorganisaties, verantwoordelijke: speerpuntcluster)

Hieronder vallen internationale samenwerkingen, tussen enerzijds de speerpuntcluster en/of haar leden en anderzijds niet-Vlaamse partij(en), tot stand gekomen met actieve contributie van de speerpuntcluster (d.w.z. informeren, contact leggen, evenement, matchmaking, etc.):

- opgestarte samenwerkingen van Vlaamse organisaties (bedrijven/onderzoeksorganisaties) in niet-Vlaamse context (bv. EU projecten), er moet een duidelijke link zijn met de clusterwerking;
- Opgestarte (éénmalige en structurele) samenwerkingen van de speerpuntcluster met niet-Vlaamse actoren (zoals buitenlandse clusterorganisaties, netwerken, ...).

Zowel het aantal samenwerkingsverbanden als het aantal betrokken clusterleden die een niet-Vlaamse samenwerking aangaan worden jaarlijks gerapporteerd, alsook welke nieuwe samenwerkingsverbanden tot stand zijn gekomen en het aantal nieuwe betrokken clusterleden.

KPI 5 Aandeel van speerpuntclusterprojecten dat leidt tot innovatie met een bijdrage aan maatschappelijke uitdagingen t.o.v. alle clusterprojecten (rapporteringsfrequentie: jaarlijks, te rapporteren: aandeel van de projecten die een positieve bijdrage leveren aan de maatschappelijke uitdagingen, verantwoordelijke: speerpuntcluster)

Het betreft de, gedurende de rapporteringsperiode, positief besliste speerpuntclusterprojecten (zoals vermeld onder KPI 3) die een positieve bijdrage leveren aan een maatschappelijk uitdaging zoals bepaald door de beleidsprioriteiten, en dit hetzij als hoofd- of nevendoeel van het project.

KPI 6 Bijkomende investeringen in Vlaanderen gekoppeld aan de binnen de cluster ontwikkelde innovaties (rapporteringsfrequentie: om de 2 jaar, verantwoordelijke voor rapportering: ECOOM met ondersteuning van VLAIO & speerpuntcluster)

Omvang van de bijkomende gerealiseerde investeringen als gevolg van de activiteiten en projecten van de leden van de speerpuntcluster (in 5 laatste kalenderjaren). De omvang zal bepaald worden via een inventarisatie van de realisaties bij de bedrijven die betrokken zijn geweest bij de projecten.

KPI 7 De relatieve omzet groei in de speerpuntcluster t.o.v. Vlaanderen (rapporteringsfrequentie: om de 2 jaar, verantwoordelijke: ECOOM met ondersteuning van VLAIO & speerpuntcluster)

Groei van de omvang van de bijkomende gerealiseerde omzet bij de lid bedrijven t.o.v. Vlaamse economie (in 3 laatste kalenderjaren).

KPI 8 De relatieve tewerkstelling groei t.o.v. Vlaanderen (rapporteringsfrequentie: om de 2 jaar, verantwoordelijke: ECOOM met ondersteuning van VLAIO & speerpuntcluster)

Groei van de bijkomende gerealiseerde tewerkstelling in VTE's bij de lid bedrijven t.o.v. Vlaamse economie (in 3 laatste kalenderjaren).

KPI 9 Hefboomwerking van de cluster (rapporteringsfrequentie: jaarlijks, te rapporteren: som van de projectbegrotingen (aandeel van de speerpuntcluster en de Vlaamse projectpartners) en de investeringsbedragen (bedrijven) die voortvloeien uit de clusterwerking, verantwoordelijke: speerpuntcluster)

Enkel initiatieven waar de speerpuntcluster een actieve bijdrage heeft geleverd in de mobilisatie van projectmiddelen/investeringsbedragen (al dan niet gesubsidieerd) komen in aanmerking. Deze indicator wordt zowel op het niveau van de speerpuntcluster, van de bedrijven als van de kennisinstellingen gerapporteerd.

Overkoepelende indicator (verplicht)

KPI 10: aantal interclusterprojecten (rapporteringsfrequentie: jaarlijks, te rapporteren: aantal interclusterprojecten, verantwoordelijke: speerpuntcluster)

2.6.4 Tussentijdse evaluatie

Speerpuntclusters worden volgens een rollend tijdsvenster tussentijds geëvalueerd. Elke twee jaar zal een tussentijdse evaluatie plaatsvinden waarvan het resultaat enerzijds bepalend is voor de verderzetting van het initiatief. Een positieve tussentijdse evaluatie zal inhouden dat de speerpuntcluster voor twee bijkomende jaren verzekerd is van ondersteuning door VLAIO¹¹. Een negatieve tussentijdse evaluatie zal betekenen dat de cluster na de tussentijdse evaluatie nog voor een periode van 1 jaar steun krijgt voor de clusterorganisatie waarna deze wordt stopgezet (uitdoofscenario).

De focus van de tussentijdse evaluatie zal liggen op (i) het al dan niet behalen van de vastgelegde resultaats- en impactindicatoren en bijhorende streefwaarden, met aandacht voor concrete resultaten op korte termijn, (ii) de gedragenheid van het initiatief en het (financieel) engagement van de ondernemingen in de voorbije periode en (iii) de mate waarin de speerpuntcluster de drie opgelegde rollen alsook de hefboomfunctie waarmaakt.

VLAIO zal voor de tussentijdse evaluatie een gemotiveerd advies overmaken aan het Beslissingscomité dat de finale beslissing neemt. VLAIO kan hierbij beroep doen op externe deskundigen. Het beslissingscomité kan bij de beslissing eventuele aanvullende voorwaarden opleggen.

2.6.5 Uitbetaling van de steun

De uitbetaling van de steun aan de clusterorganisatie gebeurt jaarlijks in twee schijven. De eerste schijf zal worden uitbetaald nadat 80% van de vereiste cofinanciering voor het betreffende jaar aangetoond wordt. De tweede schijf van de steun zal uitbetaald worden nadat het saldo van de verzamelde cofinanciering wordt aangetoond en op basis van een jaarlijks inhoudelijk en financieel verslag.

Gezien de vereiste 50% cofinanciering op jaarbasis geldt, zal er jaarlijks een financiële afrekening gebeuren waarbij eventuele onbenutte saldi van de jaarlijkse maximale toegekende steun in principe niet kunnen overgedragen worden naar een volgend werkingsjaar.

Het surplus aan opgehaalde private co-financiering kan benut worden in 2 volgende jaren in geval er daar een tekort aan private co-financiering is.

3 ACTIVITEITEN IN DE SPEERPUNTCLUSTER

Naast de activiteiten binnen de clustercoördinatie uitgevoerd door de clusterorganisatie (2.1) worden binnen een speerpuntcluster een scala van activiteiten, langsheen het innovatiespectrum en passend in het realiseren van het competitiviteitsprogramma, geïnitieerd door de clusterorganisatie. Een speerpuntcluster bepaalt zelf in functie van de vooropgestelde doelstellingen welke activiteiten plaats zullen vinden binnen de speerpuntcluster voor en door de clusterleden. Wel moet de klemtoon van deze

¹¹ Bij de 3e tussentijdse evaluatie, na jaar zes, zal beslist worden over de verderzetting van de steun voor drie bijkomende jaren.

activiteiten liggen op samenwerkingsinitiatieven met valorisatiepotentieel bij Vlaamse ondernemingen voor het realiseren van economische of maatschappelijke meerwaarde.

Waar nodig en waar mogelijk binnen de bestaande reglementaire kaders, kan voor deze samenwerkingsinitiatieven beroep gedaan worden op (reguliere) steuninstrumenten bij VLAIO, andere Vlaamse agentschappen, of kennisinstellingen met middelen in eigen beheer (zie ook bijlage 1). Speerpuntclusters kunnen ook beroep doen op de financiële ondersteuning binnen HORIZON Europe, EFRO, INTERREG en/of andere Europese fondsen. Door deze hefboomwerking naar Vlaamse en Europese middelen zal het potentiële werkterrein van het clusterinitiatief enorm verruimd worden waardoor de impact voor de Vlaamse ondernemingen sterk zal toenemen.

Naast de toegang tot de bestaande steuninstrumenten bij VLAIO en andere agentschappen van de Vlaamse overheid kunnen speerpuntclusters voor de uitrol van hun competitiviteitsprogramma in het clusterpact gereserveerde projectmiddelen toegewezen krijgen door VLAIO. Het Beslissingscomité bij het Fonds voor Innoveren en Ondernemen zal jaarlijks de modaliteiten bepalen (totaal beschikbaar budget geormerkte middelen, indicatieve verdeling tussen de speerpuntclusters en/of spreiding in het innovatiespectrum) voor de benutting van de gereserveerde projectmiddelen.

Daar waar de clustercoördinatie een specifieke taak is van de clusterorganisatie wordt de uitvoering van de samenwerkingsinitiatieven in de speerpuntcluster steeds toegewezen aan de meest geschikte partij.

3.1 Gereserveerde projectmiddelen

De gereserveerde projectmiddelen kunnen ingezet worden voor alle VLAIO kanalen (= VLAIO-steuninstrumenten binnen de bestaande reglementaire kaders) en voor specifieke cluster kanalen (ICON, cSBO) met actieve bijdrage van ondernemingen. Enkel projecten die duidelijk passen binnen de roadmaps van het competitiviteitsprogramma, en projecten waarbij samengewerkt wordt tussen ondernemingen (minimum 3) of tussen ondernemingen en kennisinstellingen, of projecten met een collectieve dimensie (ten behoeve van meer dan 10 ondernemingen uit de cluster) komen in aanmerking voor de gereserveerde budgetten.

Er wordt van speerpuntclusters verwacht dat de bijdrage van de ondernemingen aan de projectfinanciering substantieel is, met andere woorden dat ook ondernemingen hun O&O&I-trajecten aantoonbaar aligheren met de LT-strategie van de cluster.

De op de gereserveerde budgetten uitgevoerde projecten zullen volgens de bij VLAIO gangbare procedures geëvalueerd worden vooraleer de steun effectief toe te kennen.

3.2 Gereserveerd budget voor alle clusterinitiatieven samen (intercluster)

Er kan jaarlijkse bij VLAIO een budget voorbehouden worden voor interclusterprojecten, zijnde initiatieven die de clusters samen opzetten. De actieve bijdrage van bedrijven is ook hier noodzakelijk. Het is ook voor deze projecten een vereiste dat ze gekaderd worden in en aansluiten bij de uitrol van het competitiviteitsprogramma van de deelnemende clusters. De speerpuntclusters benutten deze middelen om invulling te geven aan de gedeelde roadmaps (zie 1.4.1 – beschrijving derde rol).

Na evaluatie, volgens de gangbare VLAIO-procedures, zullen de middelen toegekend worden door het Beslissingscomité.

4 ONDERSTEUNENDE ROL DOOR DE OVERHEID

Vanuit VLAIO zal voor elke speerpuntcluster een accountmanager aangeduid worden. Deze accountmanager, die de verbindingspersoon vormt tussen de speerpuntcluster en de betrokken departementen van de Vlaamse overheid, zal naast het opvolgen van de dagelijkse werking en het opvolgen van het clusterpact eveneens ondersteuning bieden om de steunmogelijkheden zowel in Vlaanderen over de departementen heen als in Europa voor de cluster te benutten.

Kwaliteitsvolle clusterorganisaties en –medewerkers zijn cruciaal voor een geslaagde clusterwerking. Enerzijds zal er bijzondere aandacht gaan naar permanente vorming van de clustermedewerkers. Hierbij zullen deze clustermedewerkers dienen deel te nemen aan door VLAIO georganiseerde/aangeboden opleidingen en informatiesessies.

VLAIO zal eveneens activiteiten opzetten om de samenwerking en uitwisseling van ervaringen tussen de speerpuntclusters te versterken.

BIJLAGE 1: ROL VAN DE KENNISINSTELLINGEN

Specifiek voor de speerpuntclusters geldt dat ze, voor een voor Vlaanderen strategisch domein, in een multiple-helix samenwerkingsverband een ambitieuze LT-strategie ontwikkelen en uitvoeren. Deze LT-strategie, die in overleg met alle betrokkenen wordt vormgegeven, vertrekt vanuit een omvangrijk marktpotentieel voor de betrokken clusterleden. Rond deze LT-strategie wordt een competitiviteitsprogramma opgebouwd waarin ook aandacht is voor het realiseren van aantoonbare resultaten op korte termijn.

Clusterorganisaties die optreden als facilitator/coördinator van de speerpuntcluster dienen voor de realisatie van het competitiviteitsprogramma van zowel de ondernemingen als de kennisinstellingen een sterk mandaat te krijgen om programma's en activiteiten te definiëren, te organiseren en op te volgen.

Dit betekent dat naast de centrale actorrol, één van de taken/rollen van speerpuntclusters erin bestaat om voor het realiseren van de LT-strategie in overleg met alle betrokkenen middelen (inclusief mensen) te mobiliseren bij de relevante Vlaamse actoren (ondernemingen-clusterleden, kennisinstellingen, onderzoekscentra, andere ondernemingen in de waardeketen, ...). Specifiek voor de samenwerking met de kennisinstellingen wordt van speerpuntclusters verwacht dat zij, met open vizier, belangrijke ontwikkelingen (bij ondernemingen en bij kennisinstellingen) bespreken met de relevante onderzoeksactoren om zo ook input te geven in hun strategische onderzoeksagenda's (zie bijlage 1).¹².

Concreet kan dit betekenen dat

- (i) De onderzoeksgroepen uit de Vlaamse kennisinstellingen met expertise in het afgebakende strategische domein, mee bijdragen, aan de realisatie van het competitiviteitsprogramma van de speerpuntclusters door projecten en activiteiten waar relevant te aligneren op de LT-agenda van de speerpuntclusterdomeinen,
 - Activiteiten en projecten in **Europese netwerken en initiatieven**;
 - De bij VLAIO ingediende **Baekeland- en innovatiemandaten**;
 - De bij FWO ingediende **(SBO-)projecten en projectvoorstellen voor (specialisatie)beurzen**;
 - Andere beschikbare onderzoeksfondsen (BOF, ...),
- (ii) De IOF-consortia met expertise in het afgebakende strategische domein, met bestaande IOF-middelen mee bijdragen aan de realisatie van het competitiviteitsprogramma van de speerpuntclusters door actief bij te dragen aan het vormgeven/faciliteren van **coöperatieve projecten/samenwerkingsinitiatieven** tussen clusterleden die aansluiten bij de LT-agenda van de speerpuntclusterdomein.

Het is aangewezen dat bij de invulling van de competitiviteitsagenda / LT-strategie hiervoor overleg is tussen de clusterorganisatie/clusterleden en kennisinstellingen om deze rol en de verwachtingen te concretiseren.

¹² Dit sluit in geen enkel geval uit dat speerpuntclusters ook actief samenwerken met buitenlandse onderzoeksgroepen

BIJLAGE 2: INVULLING VAN HET STRATEGISCH BELANG VOOR VLAANDEREN EN DE NOODZAAK VAN EEN SPEERPUNTCLUSTER

Er wordt van de aanvrager verwacht dat in het projectvoorstel de noodzakelijke informatie wordt aangeleverd die toelaat om het strategisch belang van het initiatief en de noodzaak van een speerpuntcluster te beoordelen. Een projectaanvraag dient op elk van de 8 subcriteria te voldoen aan de minimum kwaliteitseisen om in aanmerking te komen als speerpuntcluster. Voor de beoordeling van elk van de subcriteria is onderstaande informatie vereist:

1° economisch draagvlak in Vlaanderen;

- aantal ondernemingen (GO/KMO), in afgebakende strategisch domein, actief in Vlaanderen (en aantal medewerkers)
 - o aantal 'productiebedrijven'/dienstenleveranciers/anderen
 - o evolutie (groei – behoud – krimp)
 - o direct /indirect te linken aan gedefinieerde strategisch domein
 - o 'dekkingsgraad' van de waardeketen
- aantal ondernemingen (GO/KMO) betrokken (= betalend) bij de clusterwerking (en aantal medewerkers)
 - o minstens 50 ondernemingen actief betrokken bij de start
 - o aantal 'productiebedrijven'/dienstenleveranciers/anderen
 - o evolutie (groei – behoud – krimp)
 - o direct /indirect te linken aan gedefinieerde strategisch domein
 - o 'dekkingsgraad' van de waardeketen
- aantal ondernemingen met buitenlandse hoofzetel
- aantal ondernemingen met buitenlandse filialen (of zusterondernemingen)
- marktaandeel Vlaamse ondernemingen
- toegevoegde waarde voor Vlaanderen (absolute cijfers/aandeel)
 - o Strategisch domein
 - o Ondernemingen betrokken bij clusterwerking
- exportcijfers (absolute cijfers/exportperformantie)
 - o Strategisch domein
 - o Ondernemingen betrokken bij clusterwerking
- investeringen in Vlaanderen
 - o Strategisch domein
 - o ondernemingen betrokken bij clusterwerking

2° economisch potentieel voor Vlaanderen;

- groei potentieel in % van huidige markt/werknemers/aantal ondernemingen– op basis van trends, analyses voor het domein, de sector,...
- groei potentieel bij deelnemende ondernemingen - vertaling van trends/analyses naar de eigen cluster (ledenbedrijven en nieuwe clusterleden)

3° aanwezige technologische competentie in Vlaanderen;

- octrooien van deelnemende ondernemingen (octrooi-specialisatie)
- O&O budgetten van deelnemende ondernemingen

- O&O-personeel van deelnemende ondernemingen
- Aantal buitenlandse ondernemingen met O&O-activiteiten in Vlaanderen
- Aanwezige onderzoeks- en testinfrastructuur in Vlaanderen

4° aanwezige wetenschappelijke competentie in Vlaanderen;

- relatie en afspraken van de cluster met de kennisinstellingen (van welke kennis kan de cluster gebruik maken – aan welke kennisinstelling kan de cluster input geven voor zijn onderzoeksagenda)
- deelname van kennisinstellingen in EU-programma's
- wetenschappelijke publicaties van de kennisinstellingen en citaties

5° de betrokkenheid van de relevante kritische actoren;

- opsomming van relevante actoren (federaties, kennisinstellingen, overheden,
- relatie met internationaal werkveld (vergelijkbare clusterorganisatie, kennisinstellingen, ondernemingen,...)
- relatie en afspraken met deze actoren – of ambitieniveau om afspraken op te zetten

6° het ontbreken van een ander initiatief dat een vergelijkbare rol al vervult.

- Initiatieven in de domeinen van de SOC's of gerelateerd aan collectieve centra, VOKA, federaties, zeven SPC's, zullen zeer kritisch naar additionaliteit beoordeeld worden.
- Voor initiatieven in de domeinen van de SOC's is er naast de clusterwerking ook een specifiek aandachtspunt naar de projectmiddelen. Er worden met de SOC-dotatie reeds projectmiddelen ter beschikking gesteld voor onderzoek in het betreffende domein, waarmee de SOC zijn eigen background kennis uitbouwt. Dit zal niet aangevuld kunnen worden met projectmiddelen ter beschikking van een speerpuntcluster, tenzij de SOC concrete project deliverables heeft met een industriële partner. In dergelijk geval worden de kosten van het onderzoek op een faire wijze vergoed door de partner, de cluster of door reguliere steunkanalen.

7° de clusterorganisatie krijgt een sterk mandaat van de initiatiefnemers om programma's en activiteiten langsheen het innovatiespectrum te definiëren, te organiseren en op te volgen, en de initiatiefnemers verzekeren dat de clusterorganisatie daartoe over de nodige ervaring, expertise en competenties kan beschikken;

- Expliciet mandaat van minstens 50 ondernemingen
- Mandaat is voldoende duidelijk voor de uitvoering van rol 3 van de clusterorganisatie
- Track-record naar initiatie van onderzoek en kennisverspreiding (csbo, icon, coop, collectief, bilateraal)
- Track-record naar business-creatie (spin-offs, aantrekken buitenlandse ondernemingen, ...)
- Track record naar samenwerkingsinitiatieven (onderzoek, workshops, match makings, marktonderzoek voor groepen ondernemingen, ...)
- Track record in ondersteuning van internationalisatie (individueel of voor groepen ondernemingen)

8° De initiatiefnemers voorzien een voldoende omvang om gedurende langere termijn continuïteit in de werking te kunnen waarborgen;

- Zowel op KT als LT is er een duidelijk engagement van de ondernemingen
- Minimum 400dzEUR cofinanciering door ondernemingen na 1 jaar werking.